

íródnak meg. Ha megemlítem még, hogy a lapot elejétől fogva az Athenaeum nyomdája páratlan igyekezettel, a nyomdászművészet minden fogásával állította ki, s hogy a legtöbb külföldi múzeum, művészeti egyesület olvasótermében megjelölhető, azt hiszem, nagyjában vázoltam a lap történetét.

□

□

Mindaz, amit leírtam, s amit az apróbb betűk fekete serege beszél, nem egyéb rideg, nagy vonásokban előadott beszámoló. Kerülnöm kellett a munkatársak névszerint való fel-

sorolását is, mert ez a névsor magában foglalná a magyar művészeti írók egész falankuszát... Tény az, hogy akik férfikorban voltak a lap megalapítói közül, vagy nyugovóra tértek, vagy befedte a fejüket az élet telének hófehér hava. Az ifjak férfikorba léptek s a tíz esztendő fél gyermekből új katonáit nevelte a lapnak. A MAGYAR IPARMŰVÉSZET él s hiszem, hogy virágzik akkor is, amidőn már utódaink élvezik a mi szerény munkásságunk lassan érő gyümölcseit... —NŐ.

MŰVÉSZET AZ UTCÁN.

A TERMÉSZET és az emberi kéz alkotásai bizonyos tekintetben egymást egészítik ki. Ahol a természet bőven ontja ingyen adományait, ahol szépségét pazarul fejti ki, ott az emberi kéz csinosító munkájára kevés szükség van. Rendesen inkább amely vidékekkel a természet maga fukaron bánt, ott látjuk a művészi fantázia szárnyait a maga teljességében kibontakozni s mesterséges ékességeivel pótolni a természet mostohaóságát.

Nézzük csak Persiát. Mecsetei, csarnokai, díszkertjei csupa márványtól, mozaiktól, zománc-tól tündökölnék. És mily foglalatba látjuk illesztve mind e pompát? Az év túlnyomó részében Persia városait vad, kavicsos puszták övezik, ép úgy, mint Indiában, Észak-Afrikában és Dél-Spanyolországban, amely helyeken a külső dekoratív művészet elemei a legbújjában jelentkeznek. A táj hónapokon keresztül egyhangú, szürke. A dombok kopárok, a síkság kiaszott. Fejünk fölött az ég azurkékje szinte kápráztat. Az egyhangúság majdnem kínosan nyomasztó. A mozdulatlan, változás nélküli Keleten az idő is lassabban halad, s ezért a díszítő stíl bizonyos állandó s az elemek viszontagságainak alá nem vetett módja szoros összhangzatban van a „genius loci“-val.

Amint aztán termékenyebb tartományok felé fordul tekintetünk, az építészeti stíl deko-

ratív elemeinek fontossága és változatossága mindinkább háttérbe szorul. A természet festőtáblájával — hiába — nem lehet versenyezni. S ha mégis Velence Mantegna idejében oly dús a ragyogó színekben, úgy annak oka is az, hogy Velence szépsége, a tenger és az égbolt közé ékelve, fák, mezők és kertek nélkül, leginkább nélkülözte a természet eredeti színeit s ennél fogva legjobban rászorult a művészet színeire. Csakhogy Mantegna idejében még ifjabb, üdőbb volt a világ mint ma. Utcákat, palotákat festettek be freskókkal és sokáig hitték, hogy feltartóztathatják azok gyors pusztulását, hogy a könnyű tető vagy loggia-fedél elég lesz megőrzésökre. Olaszország s a Riviera háza még ma is Giottora emlékeztető színekben tarkáznak. Kétségtelen, hogy a színek architekturális alkalmazása itt is a persa művészet befolyására vihető vissza, mely akkor nemcsak Persiában virágzott, de Szíriában, a Szentföldön, Egyiptomban, Tunisban, Észak-Afrikában s a spanyol földön is. Ahová csak a mórok elhatoltak, persa mesteremberek kísérték lépteiket. Mahomed arab követőinek nem volt saját dekoratív művészetük, de átvették azt az általok leigázott nemzetektől. Mielőtt még Konstantinápolyt elfoglalták volna, a város át volt hatva a keleti művészet szellemétől. Kapuján hatalmas áramlással hömpölygött be

a kelet kereskedése, mely innen Velence s tovább Amsterdam felé vette útját. Majd Konstantinápoly elestével a Nyugatra menekülő művészek és mesteremberek száza vitték magukkal a keleti formák szövevényes búbáját. Európa ujjongott, duskált a derűs színek e tengerében, utánozta a rómaiakat a tarka márványfalazatok életrekeltésében, az aranyozott bronzdíszítésekben, föltámadt megint a márványmozaik, az üvegmozaik, az aranyozás, freskó- és tempera-festés. Mindezt friss, pezsgő vággyal szívta magába az ifjú Európa, erői duzzadó élvezetében nem korlátozta a kritika hideg megfontolása sem.

Azonban jött az ellenhatás. A byzanci exodus serkentőleg hatott a tudomány kutatásaira is. Antik kéziratokat, kameákat, töredékeket, torzókat fedeztek fel, melyeknek elvitázhatatlan régiségére úgy tekintettek, mint a tökély csalhatatlan remekeire, a művészi alkotás aranykorának reánk származott emlékeire. Klasszikus romokat tártak és mértek fel, melyeknek külsőjéről az idő és az elemek eltüntették a festés nyomait, falait pusztáknak, mezteleneknek találták s ez lassanként arra a téves felfogásra vezette őket, hogy az úgynevezett komoly építészetnek arra kell törekednie, hogy szigorú szoborszerűségében a szín minden elemét lehetőleg kerülje csak úgy, mint egy Praxiteles-szobor. Így vált az architektúra hideg és akadémikus tudománnyá, mely a maga méltóságával eltelve, heréziának bélyegezte Firenze tarka márvány falbetétjeit, bizarrnak ítélte Siena, Písa, Genua márvány csíkjaít és föltjait, bizánciasnak és exotikusnak Velence márványainak ambra-fényét.

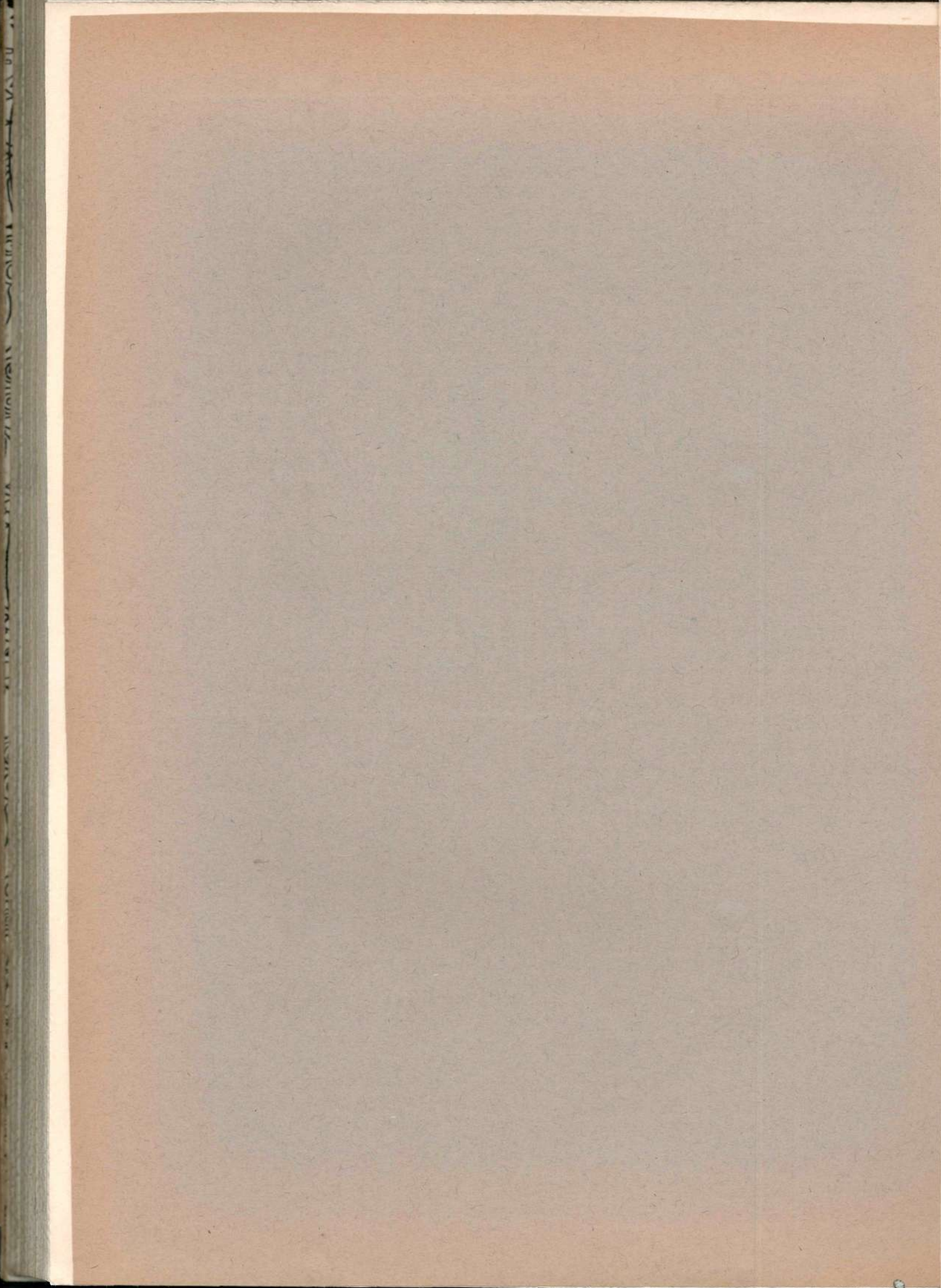
De szükséges-e vajjon ezért, hogy utcáinkat kopár, minden színéből kivetkőztetett sivatagokká változtassuk, mint Persia homokbuckái, Észak-Afrika terméketlen pusztái, vagy Spanyolország sierrái? A modern életviszonyok, a nagy városoknak a telekjáradék emelkedése által parancsolt magasba építkezése sem a proporciót, sem a világosság és árnyék helyes megosztását nem engedik érvényesülni. Ide s tova eltűnnek boltjaink elől a mult idők heraldikájának az ipar és kereskedelem szimbólumaira átvitt színei és jelképei is, a halász aranyhala,

a dohányárusbolt török basája, a borbély tányéra, a gyógyszerész kígyója. Minden jel-dízt, minden koloritot könyörtelenül kiüldöz a modern élet monoton szürkesége. De vajjon meg kell-e nyugodnunk ebben? Aligha, mert máskülönben hogyan magyaráznók azt a népvándorlást, mely a hét minden pihenő napján az emberek ezreivel árasztja el a főváros pályaudvarait, akik menekülni igyekeznek az erőtlen petyhüdség és kétségbeejtő szintelenség e khaoszából oda, ahol fejeik fölött még kék eget, lábaiknál zöld füvet találnak, hol virág s gyümölcs, rét és erdő fejt ki előttük változó pompáját.

De hiszen a modern nagyvárosi élet kényelmi eszközeinek is megvan a magok formagazdagságuk és színskálájuk, csak esztétikai érvényesítésükhez kell megtalálnunk a kulcsot. Nem is szólva itt egy-egy ablak vagy erkély valóságos viráglugassá változtatásának egyszerű módokkal való lehetőségéről, amire nézve a német kisvárosok, sőt a nagyobbak is oly praktikus példával járnak előttünk; aki Londonban megfordult például, az tudja, mily élénk színhatást vegyítenek a ködös, komor Themze-parti város jellegébe az angol királyi posta, a »Royal Mail« embereinek skarlátpiros uniformisai, a vörösre festett postakocsik és levélszekrények. De Londonban azonkívül minden kerület saját színeivel látja el lámpa-oszlopait, zászlóit. Minden vasútnak, omnibusznak, közúti kocsinak saját színe van, mely rögtön elárulja az utca mozgó panorámájában rendeltetését és karakterét.

Ám ezeknél még sokkal aprólékosabb dolgok is, hogy csak az utcafeliratokat említsük, minden egyszerűségök mellett is valóságos műtárgyakká dolgozhatók fel, csak gondunk legyen a helyes arányokra és olvashatóságra és ízlésre. Bostonban például az utcajelző táblák nem az épület falára vannak alkalmazva, hanem külön vasállványokra szegezve, melyek díszkrét ornamentikájokkal, karcsú idomaikkal kellemes dekoratív hatást gyakorolnak a szemlélőre. Utánzásra méltó példa azután ugyancsak Bostonban egyes történelmi nevezetességű épületeknek bronz emléktáblákkal való megjelölése. Mért ne lehetne nálunk azokat egész

utcákra alkalmazva, rövid útmutatást nyújtani nevezetesebb utcáink keletkezéséről, multjáról s ezzel mintegy szemléltetve mutatni be fővárosunk történetét, természetesen itt is a művészi célt szolgálva, vagy legalább ezzel kötve össze az oktatást.

Utcai lámpáink, kandelábereink kevés kivétellel mintái a sablonosságnak, rajzuk konvencionális, amelyet akármelyik nemzetközi gyáros képes árjegyzékéből tucatszámra lehet kiválogatni. Pedig ha valahol, itt nyílt volna tér a művészi felfogás szabad kifejezésének. De őrizkedni kellett volna a túlságba vitt egyformaságtól. Mert bár elismerjük a dekoratív rajzban egyes motívumok visszatérő ismétlésének esztétikai kívánalmát, semmi akadályát nem látnók annak, hogy a lámpák mintái kerületenként, sőt nagyobb utcánként is ne változzanak. A lokális karakter megőrzésére elég az ornamentikában a törvényhatóság címerének, monogramjának, vagy más hivatalos jelvényének alkalmas formában való feltüntetése. Ma már az utcai világítás dekoratív célokra való felhasználásában igen jelentős eredményeket értek el például a belga világítási társulatok által kitzűzött pályatételek útján. Egész monumentális jelleget kölcsönöznek a kandelábereknek többek közt a nagy álló pillérek, amilyeneket Párisban vagy a bostoni Dewey Square-en látunk, utóbbi a híres tengeri ütközetre emlékeztető hajó-orrokkal. Máskor ismét színes lángokkal érnek el igen tetszetős polychrom hatást.

Föl kell hívnunk itt a figyelmet a fővárosunk által különösen elhanyagolt közutakra is, melyek pedig már természetöknél és rendeltetésöknél fogva kiválóan alkalmas tárgyaiul kínálkoznának úgy a kegyeletes emlékezésnek, mint a szépítési törekvéseknek. E helyett, fájdalom, azt tapasztaljuk, hogy p. o. az Orczykerti páratlan forrásvizét, a XVIII. századkori Pest híres Illés-kútját, s egyúttal az első pesti vízvezetéki terv kiinduló pontját a mai nemzedék már alig ismeri, valamint kevesen tudják azt is, hogy az egykori pesti hajóhid művészi kivitelű szent János szobra ma elhagyatva, mindenkitől elfeledve áll az Eötvös-tér 2. számú ház udvarán. Mi lenne pedig egyszerűbb,

olcsóbb megoldási mód, mint a régi Pest e tisztes emlékét, melynek az egykori hajóhid szobrával való azonosságáról néhai Wenzel Gusztáv tudósunk szavahihetősége kezeskedik, áttelepíteni valamelyik közutunk fölé, ha már ezeknek artisztikusabb kidolgozására nincs pénz. Hisz, hogy messze ne menjünk, ott van p. o. az Erzsébet-téri sétány szintén kitzűnő ivóvíze, melynek kútsövét a főváros épen most záratta el érthetetlen módon, ahelyett hogy a szépítési céloknak is oly megfelelő forrás fenntartásáról a tér művészies kiképzése útján gondoskodott volna.

Kisebb nyílt terek artisztikus kiképzése, megkülönböztetőleg a technikai értelemben vett parkoktól, vagy parkszerű ültetvényektől, egyáltalán egyik legérdekesebb problémája a modern városépítésnek, legyen az piac, játszótér, vagy bármilyen egyéb. A rajzoló művész hálás tért talál itt fantáziájának, minden nagyobb megérőltetés nélkül, mert csak arra kell törekednie, hogy harmóniát teremtsen tárgya és a környezet között, lehetőleg fölszabadulva a stereotíp formák nyüge alól. Nem szabad szem elől tévesztenünk, hogy az ily szabad terek, úgyszólván a nyugalom és pihenés epizódjait jelentik a nagyvárosi élet ideges feszültségében, az utcák nyomott és szűk tekervényeiben. Szabadabb távlat, szélesebb szemhatár nyílik itt előttünk s a tömegszűfoaltság mintegy természetes levezetésre talál.

Az a szűkkeblű gazdálkodás azonban, mely a fővárosi adminisztráció egyes büroiban foly, rendszeresen szemet húnny az előtt az igazság előtt, hogy még oly sűrű népesség s a telkek árának még oly rendkivüli magassága mellett is, a jövő nemzedék normális fejlődése szempontjából nem képzelhető nyereségesebb beruházás, mint ily játszóterek létesítése. Igaz, hogy a fa és a pázsit legjobban megfelel a célnak. De ezek kifejlődéséhez évtizedekre van szükség, addig kopáran, gyatrán mutatnak. Ellenben más methodusok is állnak rendelkezésünkre e cél elérésére, melyek között első a jó és megfelelő rajz.

Amerikában épen az utcakeresztezesek által létrejött térségek architektónikus kezelésében igen szép hatásokat érnek el újabban

kisebb-nagyobb s monumentumok elhelyezésére föltöbb alkalmas köröndökkel, mint például Washingtonban, vagy a new-yorki nyolcadik avenue 59-dik utca által alkotott nagy köröndben Kolumbusz szobrával, a Central Park bejáratánál, holott mint Boston például, melynek parkjai különben talán a világon a legszebbek, ebben a tekintetben épen nem állja ki a kritikát. Nálunk a tér architektónikus kiképzésére nem fordítanak elég gondot, elrettentő tanúsága ennek a Reviczky-tér, a Vásárcsarnok-tér stb. minden képzeletet megszegyentítő inartisztikus megoldása. Igaz, hogy Bostonban, mikor a közkönyvtárt építették, maga a bostoni építész-egylet tűzött ki jelentékeny pályadíjat térszabályozási tervekre, melynek eredménye néhány kitűnő rajz s egy tanulságokban gazdag kiállítás lett a világ legszebb köztereit és kertjeit feltüntető tervekből és fényképekből. Mikor pedig a tér egyik sarkára egy roppant »felhőkarcolót« terveztek, a közvélemény oly erővel tiltakozott a szomszédos középületek elcsúfítása és eltörpítése ellen, hogy annak nyomása alatt törvényt hoztak, mely a tér körüli épületek magasságát kötelezőleg szabályozta. E törvény érvényességét megerősítette a massachusettsi legfelsőbb törvényszék egy fontos határozata is, mely elvi szempontból ismerte el az esztétikai okok jogosultságát e törvény megalkotásánál s kifejezetten megállapította a közterek esztétikus védelmének azt a jogát, hogy szükség esetén saját hatáskörét túllépve, korlátokat állíthasson a szomszédos ingatlanok használata elé.

Amerika városszépítési törekvései különösen tanulságosak ránk nézve a municipális demokrácia térfoglalása szempontjából, melyet sokan összeférhetetlennek tartanak az esztétikai érzék nagyobb érvényesülésével, pedig alaptalanul. Minden nagy város fejlődése majdnem ugyanazon nyomokon halad. Előbb jön az üzlet, a kereskedelmi élet, a vagyonszódás, ezután a művelődés, a szép kultusza, a polgári köteleességek gyakorlása. Így Athénben, amely élénk kereskedelmi központ volt, mielőtt még Perikles és Phidias keze ékesítette volna fel. Így Rómában, mely a Földközi tenger fölött uralkodott, mielőtt még idegen hódí-

tások zsákmányával gazdagította volna utcáit és köztereit. Firenze, Velence, Milano középkori itáliai városai ép úgy a szervezett népuralomnak voltak alkotásai, mint egyszersmind a keleti világkereskedelem gócpontjai. A vallás mellett a polgári szabadság érzete és öntudata volt az, amely a városi demokráciákat a művészettörténelem legszebb inspirációi letéteményeseivé tette, amely a maga lokál-patriotizmusában a művészetek, az irodalom és az építészet legmagasabb tökélyű termékeit hozta világra.

Amint a monumentális székesegyházak a középkori emberiség földöntúli sovargását, vallásos rajongását tükröztették vissza, úgy a modern demokrácia eszménye a huszadik században már a középítkezések nagyarányú kibontakozásában, a városszépítés széles alapokon való koncepciójában találta meg szerencsés kifejezését. Tanúja ennek a demokratikus Amerika, ahol p. o. L'Enfant zseniális tervének merész megvalósításait Washington szépítése körül az egész ország lelkes üdvívalgással fogadta.

1901-ben Columbia állam szenátusa egy szakértő tanácsot szervezett, mely a város fejlesztése érdekében nagyszabású tervet dolgozott ki. A bizottság jelentése a Pennsylvania Avenue és a Potomac folyó közötti tájék rendszeres kiképzésén alapszik, oly nagy arányokban, amelyekhez csak XIV. Lajos és III. Napoleon monumentális építkezései foghatók. A tervek egyhatod mértföld széles s a Capitoliumtól a Potomac-ig terjedő területet ölelnék magokba, melynek tengelye középpontját Washington szobra képezi. A széles parkút mindkét oldalát az állam-hivatalok elhelyezésére szükséges, egyforma architekturális jellegű középületekhez való telkek foglalják el, míg a folyam mentén széles esplanade-ok, tágas rakpartok egészítik ki a nemzeti játéktért gymnasiumokkal, vízesésekkel, szobrokkal. New-Yorkban szintén dolgoztak ki újabb terveket a City Hall park körül egy gyönyörű épületcsoport létesítésére, vasúttal és hídfoval a városi hivatalok elhelyezésére.

De Amerika egy városában sem tettek oly sokat a város rendszeres szépítése irányában

s oly rengeteg áldozatokkal kapcsolatban, mint Clevelandban. Pedig nem szabad felednünk, hogy Cleveland municipális intézményei a legdemokratikusabbak, talán Chicagot kivéve, sehol a népjóléti intézmények, a közadóztatás, a közvállalkozások térén nem találtak oly kézséges fogadtatásra, mint az Erie-tó déli partja e nagy ipari központjában, mely méltán vetekedhetik az angol Sheffielddel, s melyet vas-, acél- és kőszéntermelésben talán csak Pittsburgh múlt felül.

Most, hogy Cleveland ebben a szerencsés helyzetben van, hogy minden középülete egyidejűleg épül ki, ennél fogva lehetséges volt egy egyöntetű tervet dolgozni ki a szövetségi palota, a kerületi törvényszék, a városháza és a nyilvános könyvtár és más nyilvános épületek fölállítására. Állami törvényhozási úton egy építészeti felügyelő-tanács szerveztetett teljes vetojoggal felruházva az összes középületek elhelyezése, tervezése, építészeti stílje megállapítása stb. tekintetében. A bizottság tagjai fényes javadalmazásban részesülnek s teljesen szabad kezök van az alapterv kidolgozására s a középítkezések irányítására. Feladatai körébe tartozik a nyilvános terek szabályozása is, s a tóparti homlokzat kifejlesztése.

A municipális művészet terén ez a legjelentősebb lépés, mellyel újabb időben találkozunk. Csak III. Napoleon grandiózus tervei foghatók ehhez, amelyekkel Hausmann báró segítségével Párist újjáalakította, vagy Jefferson elnöké, aki egy előkelő építész hívott oldal mellé, hogy a nemzeti főváros mai képét megteremtse.

Több mint két évig dolgozott az így összehívott bizottság, s munkája eredményeit egy teljes kerekded tervben foglalta össze. A terv oly általános helyesléssel találkozott, hogy keresztülvitele ma már biztosítva van. Az összes kiadások 14 millió dollárban vannak előirányozva, azonkívül 3—5 millió egy vasúti pályaudvar, zenecsarnok, múzeum stb. felállítására. Benne van a tervezetben a város üzleti negyede és az Erie-tó közötti rengeteg terület megtisztítása s értékesítése középületek, óriási parkok, ragyogó boulevardok céljaira s egy hatvan acre terjedelmű tóparti homlokzat ki-

fejlesztése nagyszerű vasúti pályaudvarra, mintegy a város főkapuja gyanánt.

A közkertek kultiválásában különben tagadhatatlanul Boston jár legelől. Park-területe meghaladja a 15.000 acre-t s több mint 33 millió dollár kiadáson túl évi fenntartása 521 ezer dollár terhet ró a városra. Természetesen ez a park-rendszer nemcsak a szoroson vett Bostont foglalja magába, hanem még 38 más, törvényesen hozzácsatolt községet, melyek egy adminisztratív területet képeznek. Ez az egész városépítkezési rendszer messze benyúlik a környékbe s boulevardokkal, kocsitakkal van egymással összekapcsolva, míg az óceán széles partját parkírozásra használták fel.

New-York is egyre fokozódó figyelmet szentel a „greater city“ játékparkjai és közkertjei kifejlesztésére. A híres folyamparti korzó (Riverside Drive) észak felé kiterjesztetett, ahol széles boulevardok kötik össze a Bronx-szal és más parkrendszerekkel. Brooklynban a Bay Ridge Parkway és Ocean Parkway széles, nyílt parkterületek, utóbbi öt mérföld hosszú s a Prospect Parkot köti össze Conay Island-dal.

Nyugaton Kansas városa dolgozott ki újabban gyönyörű parktervet, míg Chicago a város vízfelőli frontját reklamálja épen most egy széles hullámtörő park-út létesítése céljából, egyenesen be a tóba, mely Jackson Parkot a város központjával fogja majd összekötni.

Másfelől Philadelphíában két millió dollárt szavaztak meg arra, hogy a Fairmont Parkot a város középpontjával egy diagonális boulevard segítségével összekössék, Cleveland pedig a várost teljesen körülfogó parksorozatot létesített legutóbb, boulevardokkal összekötve s mindkét végével a tó homlokzatára támaszkodva. Tervbe van véve az is, hogy e tóparkokat egy a város centrumán keresztül húzó s a középületeket összekapcsoló körúttal egészítik ki.

Lépést tart ezzel az amerikai városok belső fejlődése is. Az utcákat eddig eléktelenítő távirduhuzalok, telefon-drótok és vezetékek lassanként eltűnnek a föld színéről s földalatti vezetékeknek engednek helyet. Ez történt New-Yorkban, Washingtonban, Baltimore és Clevelandban. A fák és ültetvények gondozását a város

veszi át, a gáz- és villamos póznákat művészileg kiképzett vasállványok váltják fel, mint például New-Yorkban.

Ugyaníly változásokon ment át a közoktatásügyi építkezés és az iskolák belső díszítése is. Rendőri és tűzörségi állomások, fiókkönyvtárak és más közhasznú intézetek a szemnek tetszetősebb formában kerülnek kivételre. A közúti pályatestek szintája emelkedésével vagy besülyesztésével lehetőleg kerüljük az utcakeresztező lépcsőket, s maga a füst ártalmas lecsapódása ellen is diádallal vették fel a harcot már számos amerikai nagyvárosban. Azonfelül a közjótékonyág is erélyesen siet segítségére a hatóságok bőkezűségének Bostonban, New-Yorkban, Chicagóban, Pittsburgban, Buffalóban, Clevelandban műtárak, múzeumok, képtárak, közművelődési intézetek létesítésében.

Nem felesleges ezekre rámutatnunk, mint érdekes pendantjára annak, amit nálunk tapasztalunk, ahol még oly nagy és kényes művészi feladatot is, mint a Gellért-hegynék, a főváros a természettől adott páratlan ékességének művészi rendezése és beillesztése az Erzsébet-híd környéke által adott keretbe, szinte suttymóban, az arra hívatott művészi körök véleményének kikérése nélkül, valami homályos bűróban kiizzadott terv szerint hajtottak végre. Pedig mily fényes szellemi tornáját nyitotta volna meg nemcsak a hazai, de az európai művészet ihletett, elmés, genialisnál genialisabb koncepciói momentuózus mérkőzésének egy ily feladat nyilvános pályázat útján való megoldása, mely feladat méltó a legnemesebb becsvágyra s azonfelül a fennforgó viszonyoknál fogva a maga nemében egyetlen és speciális.

Nem akarunk elébe vágni a fővárosi közmunkatanács még eddig ismeretlenség homályában lappangó s gondosan titkolt tervének a Gellért-hegy szabályozása tárgyában. De amit eddig látunk, az semmi összhangzatban nincs a tájék természetí szépségével és festői összhatásával. Emlékezünk rá, hogy a külföldön majdnem megkövezték azt a tervezőt, aki egy természetes tó lankás szakadékaít kőfállal akarta védelmezni a vízmosás ellen. Mennyivel súlyosabb sérelem még a jó ízlés kánonja ellen a Gellért-hegynék az az alá-

támasztása az alján végigfutó kőfállal, melynél mint egy teleskop forgatása közben, pedáns és kérlelhetetlen egyformasággal ismétlődnek ugyanazok a ki- és beszögellések.

Ha már a Gellért-hegy nagyszabású tervező munkálatainál oly sajnálatosan nélkülöztek az ahhoz értő hívatott körök és testületek véleményét és tanácsát, legalább a jövőre biztosíthatnunk kellene azt minden oly akciónál, mely a városszépítés, az utca kultusza, az úgynevezett »civic art« dolgaival függ össze, akár magánosoktól, akár hatóságoktól induljon az ki. Sem egy közszolga uniformisának gombja, sem egy alkalmi díszmagyar, sem egy utcafelirat ne kerülje ki ezt a retortát. Amabban példát vehetnénk az iparművészeti múzeum szolgálainak mintaszerű egyenruházatáról. De jó példával jár elől az iparművészeti múzeum abban is, hogy már évek óta virágtartókat alkalmaz homlokzatán dekoratív frizzel. Bécsben már a telefon-rudak kiképzésének is nem egy művészi példáját látjuk. Ide tartoznak a kirakatok és falragaszok is, mely utóbbiak művészies alakításában szintén az iparművészeti múzeum pár év előtti kiállítása jelez nálunk fordulópontot. Viszonyaink között természetesen nem gondolhatunk itt egy Millais híres plakátjára, a szappanbuborékokat fújó gyerekekre, melyért nem kevesebb mint 2000 aranyat fizetett a »Pears soap« vállalat tulajdonosa, sem a »Bowril«, a Dewar-féle pálinka vagy a Roszbachi ásványvíz világhírű s valódi műrekeket ábrázoló falragaszaira, de kereskedelmi életünk nagyobb föllendülésével párhuzamosan kell hogy utat törjön magának az az elv is, hogy nagy eredményeket az annonszok terén is csak a tökéletes szép, csak a tökéletes művészi becsú plakát biztosíthat. E tárggyal kapcsolatban kell sajnálattal kiemelnünk azt is, hogy nálunk mily csodálatosan csekély az érzék a nemzeti gondolatnak a nemzeti színek szimbólikus alkalmazásában kifejeződő érvényre juttatása iránt utcáinkon és középületeinken, akkor, amikor Párisban például minden lépten-nyomon a francia színek emlékeztetnek a nemzeti szuverénítás eszméjében rejlő erőre. Mi ellenben csak ünnepléskor vagyunk jó hazafiak is.

284.

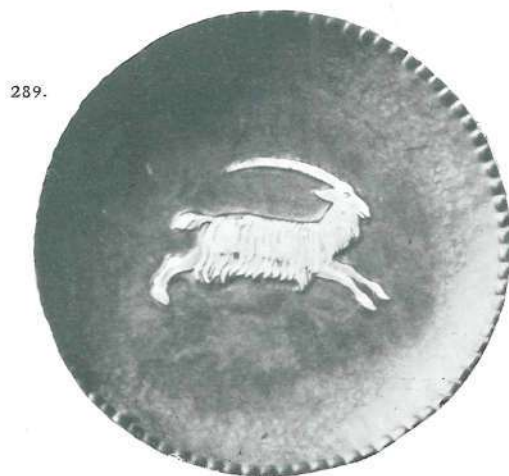
284. A BUDAPESTI ÁG. EVANG. TEMPLOM
RÉSZÉRE KÉSZÜLT FESZÜLET ÉS
VILLAMOS GYERTYATARTÓK.

PETZ SAMU M.-E.-TANÁR TERVE
NYOMÁN MINTÁZTA LANGER IGNÁC.
KÉSZÍTETTE KULCSÁR SÁNDOR.

CROIX ET CHANDELIERS (À LA LUMIÈRE ÉLECTRIQUE)
DE LA NOUVELLE ÉGLISE PROTESTANTE DE BUDAPEST.

287. AZ ELÁTKOZOTT KIRÁLYFI, TÁL A „KAYZERZINN“ GYÁRBÓL.

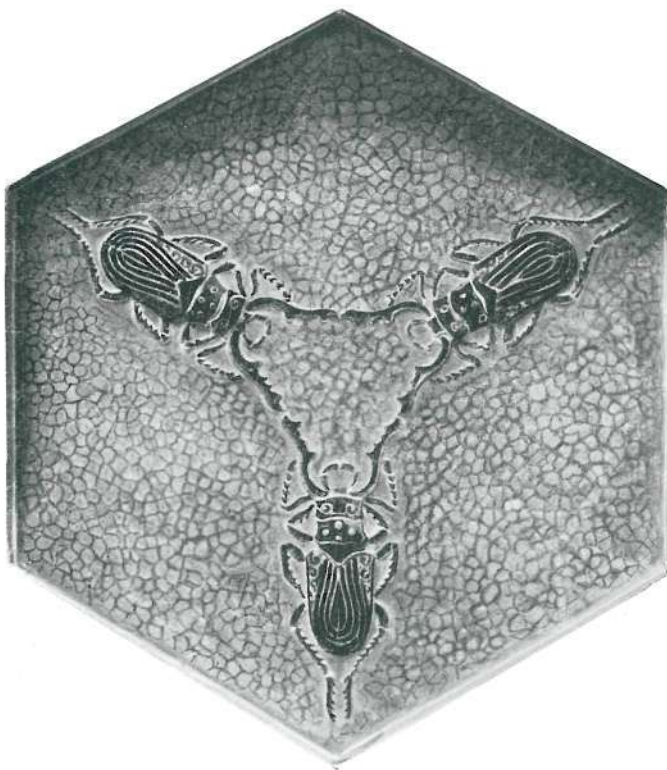

285—286. ÉS 288—289. ZOMÁNCOS DOMBORÍTOTT RÉZTÁNYÉROK.

MÜNCHEN.

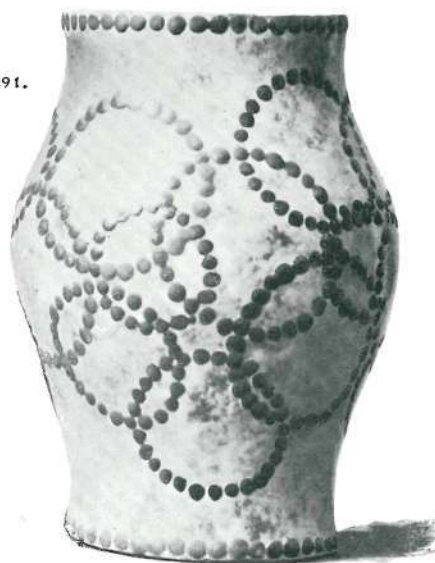
NOUVELLES CRÉATIONS ARTISTIQUES DE L'ÉTRANGER.

290.

290. ZOMÁNCOS
DOMBORÍTOTT
RÉZTÁNYÉR.
MÜNCHEN.

291.

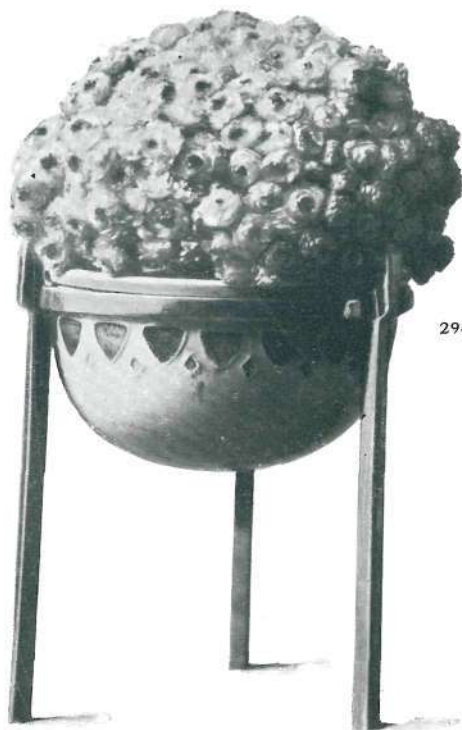

291. KALSBERGI
FAJENCEVÁZA.
(SVÉDORSZÁG.)

292.

293.

294.

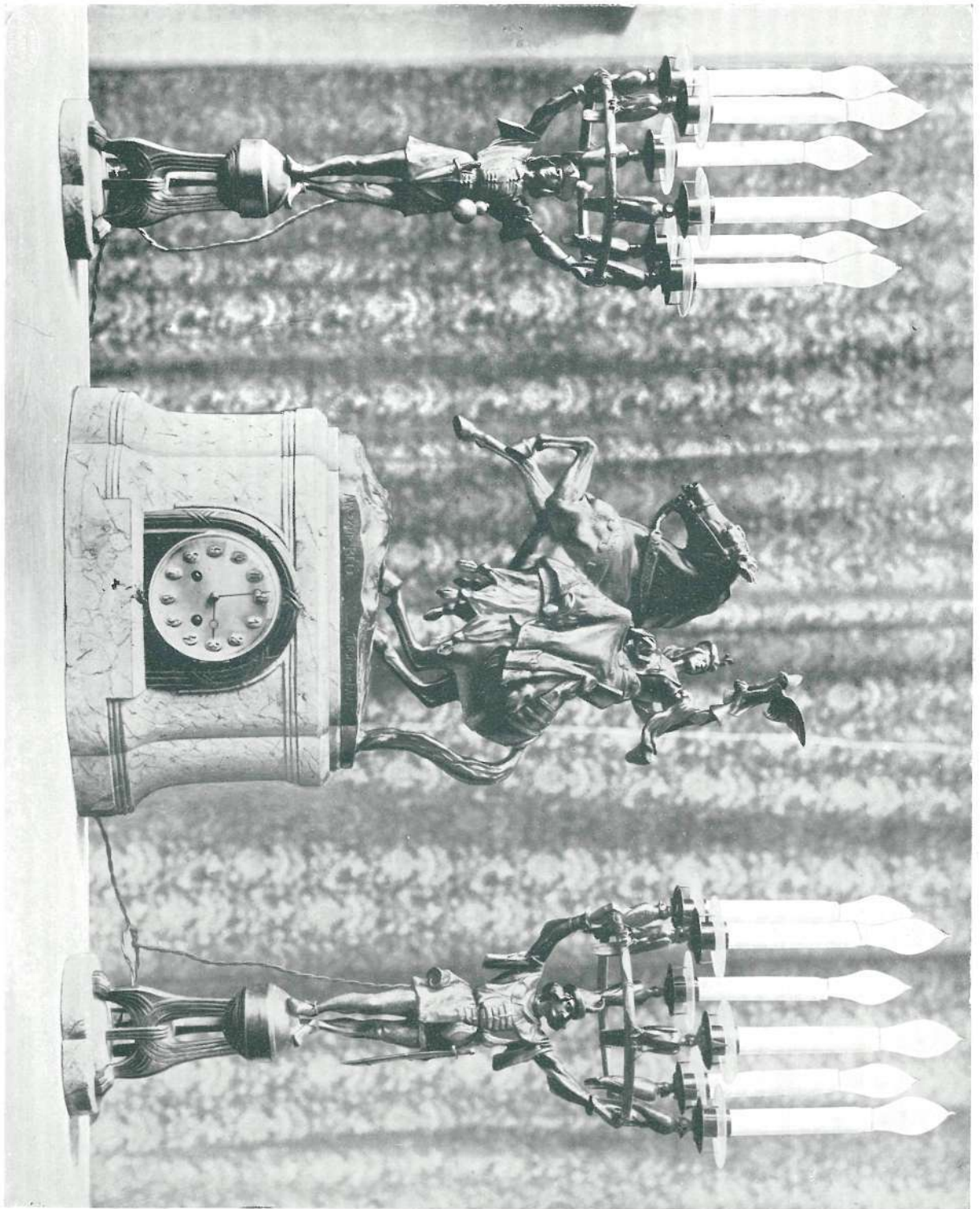

292-294. VIRÁGTARTÓ ÉS FESTETT ÜVEGPOHARAK.

MÜNCHEN.

NOUVELLES CRÉATIONS ARTISTIQUES DE L'ÉTRANGER.

295.

295. KANDALLÓ-ÓRA ÉS VILLAMOS GYERTYATARTÓK.
 (SOLYMASZÓ NŐ ÉS APRÓDOK)
 TERVEZTE MARKUP BÉLA.
 KÉSZITETTE TARJÁN ÉS PAAR.

GARNITURE DE CHEMINÉE.
 PENDULE ET LAMPES ÉLECTRIQUES.

A villamosvasúti közlekedés kifejlődése maga után vonta továbbá a közcélú építkezések egy igen modern formáját, a fedett állomásokat, melyek a várakozó közönség kényelmére szolgálnak egyes forgalmasabb pontokon. Ezeket rendszeren a vállalkozó társaság állítja fel és használja is. De ide tartoznak a hirdetősi oszlopok, a jelzőablák, a dunai propeller-állomások, a különböző vámkirendeltségek, földalatti be- és kiszállók, illemhelyek stb. Mindezeknek csekély költséggel lehetett volna, habár egyszerű, de elegáns architektonikus formát adni.

Balga előítélet az, hogy a szépítési és a hasznossági tekintetek kizárják egymást. Ennek a sötét balítéletnek jármát nyögjük évek és évtizedek óta. Emlékeztet az azokra a boldog időkre, mikor nagyanyáink a háztartás minden

drága cók-mókját egy szobába hordták össze, a legjobb és legszebb helyiségbe, amelyet minden képzelhető csecsebecsével feldisztettek, ahová azonban csak ünnepélyes alkalmakkor, bizonyos áhitattal tették be lábukat. És mi lett az eredmény? Épen ez a ritkán használt, legszebb szoba volt a legkietlenebb, a lakályoságnak minden föltételét nélkülöző helyiség az egész házban. Így van ez nagyvárosaink modern építkezéseinél is. Szemünket a szép élvezetéhez mindenütt, minden alkalommal szoktatni kell, mert különben a közönséggel, a mindennapival való kényszerű megalkuvás megrontja izlésünket. A modern kultúra szelleme nemcsak egy bizonyos helyen, egy bizonyos időben keresi a szépet, a tetszetőst, hanem érvényre igyekszik juttatni azt az élet minden viszonyai közt s így az utca külső képében is. V. S.

IPARMŰVÉSZETI TERVEK DÍJAZÁSA.

A FEJLŐDŐ iparművészet sok olyan kérdést vet föl színre, amivel eddig komolyan nem igen foglalkoztak. Ilyen az iparművészeti alkotások szerzői jogának védelme is. Az 1884 : XVI. törvénycikk, amely, mellesleg szólva, alaposan rászolgál a revízióra, kifejezetten és elsősorban a képzőművészeti alkotások szerzőinek jogát védi. Igaz ugyan, hogy ennek a törvénycikknek az ötödik fejezete a védelmet kiterjeszti építészeti és műszaki rajzokra és ábrákra is, ha ezek rendeltetésüknél fogva képzőművészeti alkotásoknak tekintendők, de ez a nagyon is általános meghatározás olyan tág teret ad a szabad birói mérlegelésnek, hogy igazságos, szélsőségek közt nem ingadozó bíraskodásnak nem lehet az alapja.

Tervező művészeink most szervezkednek, megalakították az Iparművészek Országos Egyesületét. Ennek az egyesületnek egyik legelső feladata legyen, hogy akciót indítson az ipar-

művészeti termelés szellemi munkájának törvényes megvédésére. Ha ezt elérik, nem történhetik meg az a most — sajnos — sokszor előforduló eset, hogy iparművészeti tervet a tervező beleegyezése és honorálása nélkül — büntetlenül — sokszorosítanak olyanok, akiknek erre joguk nincs.

Nem kívánunk itt a szerzői jog kérdésének egészére kitérjesszük, csupán — egy alább ismertett aktualitásnál fogva — ennek egyik fontos részletével foglalkozunk.

Kérdjük, van-e nálunk akár papíron, akár gyakorlatban olyan mérték, amely az iparművészeti tervek honorálását — legalább általánosságban — megszabná?

Ilyen elfogadott mértékünk nincs. Pedig az iparművészek a gyakorlati életnek terveznek, ahol a munkát nemcsak művészi becse, hanem használhatósága szempontjából is értékelik. És itt nem közömbös, hogy valamely használati tárgyat mennyivel drágít a tervező